

УКРАЇНСЬКА КЛАСИЧНА ЛІТЕРАТУРА – ЗНАЧНИЙ РЕСУРС НЕВИЧЕРПНОГО НАТХНЕННЯ

УКРАЇНСЬКА література зародилася у найдавніші часи і розвивалася відповідно до історичних етапів становлення Української держави. За допомогою мистецтва слова створено своєрідний заповіт минулих поколінь прийдешнім.

Початок зародження «літературної літератури» українські вчені-літературознавці ведуть від «Енеїди» І. Котляревського (1798), після якого були Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, П. Куліш, Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка і десятки інших талановитих авторів. Всі вони – класики, визнані часом і вдячними читачами багатьох поколінь. Їхні твори знайшли сьогодні місце у кожній бібліотеці України незалежно від регіонального рівня – від села до великого міста.

Одне з пріоритетних завдань бібліотек полягає у тому, щоб донести до читачів шедеври української класичної літератури шляхом проведення різноманітних масових заходів, організації книжкових виставок тощо. Причому у багатьох публічних бібліотеках саме через українську класичну літературу читачі відкривають відомі й невідомі сторінки української історії, пропонуючи читачам, наприклад, серію «Історія України в романах» видавництва «Фоліо», до якої входять твори І. Багряного, П. Загребельного, Ю. Смолича, В. Барки, Ю. Мушкетика та ін.

Зауважимо, що зв'язок «бібліотекар – читач – українська класика» має комплексний характер і саме це певною мірою може визначати ефективність шляхів його забезпечення.

І тут постають питання: як читають класичну літературу сучасні читачі – за потребою чи за велінням душі, і що ж може зробити сучасний бібліотекар для того, аби наблизити користувачів до української класичної літератури?

Бібліотечна громада країни віддає велику шану українським літературним класикам, відзначаючи їхні ювілеї, особливо якщо та чи інша видатна особистість життєвими або творчими шляхами пов'язана з певним регіоном. Майже кожна обласна книгозбірня щорічно готує календарі знаменних і пам'ятних дат, методико-бібліографічні матеріали, які допомагають бібліотекам нижчого рівня у популяризації творів української класики.

В останні роки, мабуть, найбільшу кількість видань – методичних рекомендацій, порад, бібліографічних покажчиків тощо – було створено провідними книгозбірнями обласних центрів до 150-річчя від дня народження Івана Яковича Франка. «Апостол духу, Каменярь», «Духовний пророк нації», «Мойсей української літератури», «Титан праці і думки» – такі гучні назви мали методико-бібліографічні матеріали, які готували ОУНБ до ювілею письменника у 2006 році [2; 4–6].

Низку матеріалів було видано до 135-річчя геніальної поетеси і драматурга Лесі Українки, чії твори стали класикою вітчизняної літератури [7; 8].

Українська класична література постає як оригінальна, стилістично багата, різномірна й неповторна. Її набуток – багатющий. Як у ньому зорієнтуватися, простежити літературний процес? Це питання допомагає вирішувати літературна бібліографія, яка покликана за допомогою інформації про друковані джерела сприяти їхній популяризації, дослідженню історії й теорії літератури, підготовці наукових видань творів художньої літератури, вивченню літератури в навчальних закладах. Зазначений вид бібліографії має на меті створювати інформаційне поле для тих, хто цікавиться літературою в різних аспектах. Для цього упорядковуються бібліографічні посібники – науково-допоміжні та рекомендаційні, ретроспективні й поточні, різні за читацьким призначенням, територіальними і хронологічними рамками.

Національна парламентська бібліотека України як один із провідних центрів бібліографування робить свій внесок у розкриття скарбниці красного письменства, у справу популяризації творчості класиків української літератури. Так, рекомендаційний анований бібліографічний покажчик «Художня література. Критика. Літературознавство» подає інформацію про нові видання сучасних авторів і перевидання українських класиків, що з'явилися за півріччя.

Надзвичайно важливою у справі популяризації життя і творчості класиків української літератури є персональна бібліографія. Одним із найкращих посібників персонального характеру є покажчик «Григорій Сковорода, 1722–1792», виданий НПБУ спільно з Національним музеєм літератури України.

До ювілеїв славетних письменників підготовлено покажчики «Тарас Шевченко (1989–2003)» [1] та «Видання Миколи Гоголя в Україні (1831–1923)» [10].

Вагомим внеском у справу популяризації творчості письменників періоду новітньої української літератури стала серія покажчиків «Повернуті імена». У чотирьох випусках представлені бібліографічні матеріали, присвячені В. Винниченку, М. Хвильовому, В. Підмогильному, Б. Лепкому, М. Кулішу та ін., чії імена та твори тривалий час були заборонені або призабуті. Нині їх по праву можна вважати класиками.

Цей ряд продовжує серія посібників «Шістдесятництво: профілі на тлі покоління», присвячених яскравій когорті українських літераторів

Т. Вилегжаніна

другої половини ХХ ст., представникам молодії зухвалої сили, що ламала стереотипи, прагнула утверджувати у суспільстві нові тенденції й волелюбні настрої. Це: В. Шевчук, І. Жиленко, Л. Костенко, І. Світличний, Є. Свєртюк, Є. Гуцало, М. Вінграновський, В. Симоненко та ін.

Джерелом інформації про українську художню літературу та літературознавство в ретроспекції можуть слугувати бібліографічні покажчики загально-го характеру. Серед них чотири випуски «Друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923», а також видання «Українська книга у фондах Національної парламентської бібліотеки України»; ряд систематичних покажчиків змісту періодичних видань та збірників літератури – часописів: «Слово і час» за 1990–1999 рр., «Кур'єр Кривбасу» (1994–2004), «Наука і культура. Україна». Вип. 1-31 (1966–2002).

Глибокому пізнанню української класики сприяє різноманітність форм роботи. Так, цікаві збірники сценаріїв «Творча майстерня» готує Херсонська ОУНБ ім. О. Гончара. Наприклад, до 6-го випуску включено сценарії літературно-музичної композиції за віршами Т. Шевченка, покладеними на музику, літературного вечора, присвяченого творчості Б. Лепкого [9].

Ми не ставимо за мету перерахувати всі доробки регіональних публічних бібліотек стосовно популяризації української класичної літератури. Адже їх багато за різними формами, обсягами, креативними думками. На жаль, всі ці доробки здебільшого невідомі бібліотечним фахівцям, і вони створюють свої чи дублюють існуючі форми, сценарії, витрачаючи на це час, якого так не вистачає. Тому, шановні колеги, ми звертаємося з пропозицією публікувати ваші сценарії (повні тексти або посилання на ваші сайти) на порталі «Бібліотечному фахівцю», який супроводжує НПБУ (<http://profy.nplu.org>).

Саме в електронному середовищі можна розгорнути дискусію щодо нових фактів та методологічних підходів до української класичної літератури. Таким приводом для обговорення може стати, наприклад, монографія професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка М. Наєнка «Художня література України: від міфів до реальності» [3]. На думку автора, українська література на декілька століть давніша за російську, але після приєднання України до Московського царства (1654) вона опинилася в колоніальних умовах і протягом майже 350 років переслідувалася російськими політиками і навіть письменниками. Але, попри все, досягла виняткових художніх успіхів завдяки творчій енергії І. Котляревського, Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Лесі Українки й інших літературних класиків.

Школярі читають класику в рамках навчальної програми. Та останнім часом любителі книги все частіше звертаються до класичної літератури, перечитують її, як вони кажуть – для душі.

І тут доречно навести відповідь головного редактора видавництва «Факт» Л. Фінкельштейна на запитання порталу «Буквоїд», що, на його думку, слід читати: «Раджу усім прочитати українську класику, ... тому що і письменник, і читач, які не знають власної класики, ніколи не стануть письменником і читачем». Далі відомий видавець дає такі поради: «Не думайте, що у школі ви прочитали всю українську класику. Вона не прочитана. Там є блискучі речі. У того ж Івана Франка. Він писав блискуче кримінальне читиво. Читайте Івана Франка! Тарас Шевченко – не тільки Кобзар. Ніхто не знає його текстів. Зі школи пам'ятають «Катерину». Читайте лірику! Читайте Лесю Українку. Кількість драм, написаних Шекспіром, знають усі. А те, що Леся Українка написала 28 драм і в цьому вимірі вона очолює список світових драматургів, не знає ніхто. Читайте драми Лесі Українки! Читайте українську поезію, яка має вимір світового гатунку. Це і «шестидесятники» – Стус, Калинець, «вісімдесятники» – Римарук, Забужко, Малкович. Це – велика література».

Інтерес до читання класичної літератури у суспільстві існує, і це підтверджують вивчення попиту користувачів, які вже протягом десятиліть проводять НПБУ.

Найбільш цінними результатами цих досліджень є матеріали щодо незадоволеного читацького попиту та інформація про сучасні читацькі уподобання. Отримані дані використовувалися для більш повного задоволення запитів користувачів і слугували своєрідним банком даних спочатку при формуванні репертуару «Української бібліотечної серії», пізніше – при відборі книг для поповнення фондів публічних бібліотек кращими художніми творами національної та світової літератури, науково-популярними і довідковими виданнями за Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки.

Як показало вивчення, в основі списку незадоволеного читацького попиту виявились твори української класичної літератури. Аналіз шкільної програми з української літератури для 5-12 класів показав, що переважна більшість у списку – це твори, котрі входять саме до неї. «Лідерами» незадоволеного попиту стали твори: І. Багряного, У. Самчука, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, О. Олеся, О. Кобилянської, П. Куліша, П. Загребельного та ін. Тому за Державною програмою у 2004–2008 рр. понад 80% видань з вищезазначеного списку було закуплено для публічних бібліотек України тиражами від 2 000 до 17 300 прим.

Серед різноманітних за темами, жанрами українських книжок класичні твори посідають значне місце, більше того, українська класика стає брендом національного книговидавництва. Це твердження можна проілюструвати на прикладі декількох відомих видавництв України.

Видавництво «БАО» (м. Донецьк) випускає серію «Українська класична література», що включає твори Т. Шевченка, І. Котляревського, Лесі Українки та ін.

Видавництво «Фоліо» (м. Харків) – серію «Українська класика», до якої ввійшли видання Марка Вовчка, П. Мирного, Т. Шевченка, М. Коцюбинського і т. ін. Твори П. Загребельного видано у серії «Українська література ХХ століття».

Видавництво «Велес» (м. Київ) готує серію «Класика української літератури» (твори П. Куліша, І. Багряного, І. Франка).

Нову серію – «Українські класики», яка складається з 12 томів художньої прози й поезії, представило видавництво «Ранок» (м. Харків). Унікальним є художнє оформлення серії: якщо всі її томи розташувати на полиці за порядком, то разом їхні корінці складуть картину українського художника С. Васильківського.

На форумі видавців у Львові (2008) було відзначено серію «Текст+Контекст» видавництва «Факт» (м. Київ), мета якої дати «новий погляд» на українську класичну літературу.

Саме на видання творів класиків української літератури, зокрема повних зібрань їхніх творів і літературних архівів, а також на започаткування випуску серійних видань «Літературний архів української класичної літератури», «Архіви репресованих письменників-класиків», «Епістолярна спадщина українських класиків» націлює Указ Президента України «Про деякі заходи щодо популяризації класичної української літератури та збереження літературної і культурної спадщини» [11]. Адже українська класична література визнана світом, вона увійшла до золотого фонду світової літератури, стала невід’ємною складовою культурної та історичної пам’яті людства.

Список використаної літератури

1. Тарас Шевченко : бібліогр. покажч. : 1989–2003 рр. / Нац. парлам. б-ка України ; уклад. Г.І. Гамалій. – К., 2004. – С. 238.
2. Каменяр поступу : (метод. рек. б-кам до 150-річчя від дня народж. І.Я. Франка (1856–1916) / Івано-

Франків. ОУНБ ім. І. Франка ; уклад. Г.М. Колотило. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 25

3. Наєнко М.К. Художня література України. Ч. 1 : Від міфів до реальності / М.К. Наєнко. – К. : Просвіта, 2005. – С. 656.

4. Апостол духу, Каменяр : метод. поради : (до 150-річчя від дня народж. І.Я. Франка) / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Ю.В. Чечко. – К., 2006. – С. 26.

5. Духовний пророк нації : (до 150-річчя від дня народж. укр. письм., вченого і громад. діяча І. Франка) : метод.-бібліогр. матеріали / Волин. ОУНБ ім. О. Пчілки. – Луцьк, 2006. – С. 24.

6. Матеріали до літературного вечора «Любові три явилось мені...» : інтимна лірика Івана Франка : (до 150-річчя від дня народж.) // Письменники-ювіляри 2006 року : метод.-бібліогр. матеріали на допомогу бібл. працівникам / Сум. обл. універс. наук. б-ка. – Суми, 2006. – Вип. 20. – С. 11–22.

7. «Ні, я жива! Я буду вічно жити» : (метод. та бібліогр. матеріали до 135-річчя від дня народж. Лесі Українки) / Полтав. обл. універс. наук. б-ка ім. І.П. Котляревського ; підгот. І.І. Безпалько. – Полтава, 2006. – С. 21.

8. «Довго по світу між вами гомонітиме пісня моя» : збірка матеріалів до 135-річчя від дня народж. Лесі Українки / НМВ ОУНБ. – Житомир, 2007. – 43 с. – (Бібліотечна практика; вип. 4).

9. «Живи в мені! Ти, спів святий Тараса...» : (літ.-муз. композиція за віршами Тараса Шевченка, покладеними на музику) : [сценарій] // Творча майстерня : зб. сценаріїв / Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олесь Гончара. – Херсон, 2008. – Вип. 6. – С. 4–8.

10. Видання Миколи Гоголя в Україні (1831–1923) : наук.-допом. покажчик / Держ. заклад «Нац. парлам. б-ка України» ; уклад. І.О. Негрейчук ; наук. ред. В.О. Кононенко. – К., 2009. – 56 с.

11. Про деякі заходи щодо популяризації класичної української літератури та збереження літературної і культурної спадщини : Указ Президента України від 22 квіт. 2009 р. № 260-2009 // <http://zakon.rada.gov.ua>

З ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КОЛЕГ

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ДОКУМЕНТІВ У ПРОЦЕСІ КОМПЛЕКТУВАННЯ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД

Розглянуто різні погляди на критерії відбору документів в американському бібліотекознавстві, їхню еволюцію та особливості в епоху Інтернету

Відбирай книги, які ведуть до розвитку та збагачення життя.

Х. Хейнс

КОМПЛЕКТУВАННЯ бібліотеки починається з відбору документів. Нині йому підлягають видання чи їхні види у різних формах – друкованій або електронній. Саме це, а ще

можливості онлайнного доступу до видань без необхідності мати їх у бібліотеці, внесли до процесу відбору корективи, котрі до кінця не осмислені нинішнім поколінням бібліотекарів. Так, якщо раніше, приміром під час передплати, бібліотекар лише визначав її обсяг та конкретний перелік видань у межах фінансування, то нині він має у своєму розпорядженні

Н. Стрішенець